

Az egyházi zene legyen szent, művészi és egyetemes – írta X. Pius pápa az éppen száz éve, 1903-ban megjelent Motu Proprio-jában. No, de mikor mondhatjuk azt egy zenéről, hogy szent?

Ennek eldöntéséhez a Motu Proprio olyan mintákat ad, melyekről hosszú idő óta az egyházi tapasztalat és gyakorlat ezt a jelleget leolvassa. Ilyen a gregorián ének, illetve a klasszikus polifónia, mely Palestrina, Lassus, Victoria és kortársaik nevéhez fűződik.

Egy modern zenedarabról hogyan dönthető el, hogy magán viseli-e a szentség jegyeit? Egyáltalán eldönthető-e ez a kortársak részéről?

az oltárnál történik, és ami a kóruson, illetve a templomban zajlik. A zsinat azt a célt tűzte ki maga elé, hogy ezt a párhuzamosságot egymásutánosság váltsa föl. Az új műveket komponálóknak már jobban kell figyelniük arra, mihez kapcsolódnak darabjaik, mi előzi meg és mi követi őket a liturgiában.

Tíz esztendővel ezelőtt Fatimában rendeztek egy konferenciát, ahol azt kérték az európai egyházzenei szervezetek vezetőitől, hogy olyan liturgikus zenéket hozzanak, amelyek a II. vatikáni zsinat után születtek. A franciák annak a misének a hangfelvételt hozták el, amit a

Szent, művészi és egyetemes

Interjú Tardy László karnaggal a liturgikus zenéről

A kortársaknak gyakran nehéz ezt eldönteni. Bach passióit például a maga korában túl színpadiasnak tartották. Korabeli írásokból tudjuk, hogy a János passió bemutatójakor az egyik hallgató így kiáltott fel: „Hol vagyok? Színházban?” Ugyanakkor mai füllel hallgatva a János passió a szenvedéstörténetnek rendkívül mély, gazdag, a Bibliához és az eseményhez illő feldolgozása.

Milyen szempont alapján kerülhetnek be mégis kortárs zenei művek a liturgiába?

Fontos, hogy a zene illeszkedjen a liturgikus helyzetbe. Az alleluja szerepe például az, hogy előre hirdesse az evangélium örömhírét. X. Pius pápa azt a mintát állítja a zeneszerek elé, ahogyan ezt egy gregorián alleluja megvalósítja. Ahogy a gregorián énekek és a klasszikus polifónia darabjai behelyezkednek a liturgia menetébe – oly módon, hogy nem megszakítják, hanem folyamatosan továbbviszik azt –, ugyanúgy kell egy mai szerző művének is beleilleszkednie a liturgikus cselekménybe. Különösen aktuális ez a II. vatikáni zsinat óta: a zsinat előtt bizonyos párhuzamosság volt aközött, ami

legrangosabb francia zeneszerző az öbölháború sikeres befejezése alkalmából írt. Nagyszerű mű, olyan hatalmas erejű zene, hogy joggal kérdezte utána a holland katonapap-egyházzene-sz: „Én, mint miséző pap, hogyan állok föl ez után a zene után, és mondom azt, hogy: Könyörögjünk? Ez a muzsika oly mértékben ragadja meg az embert, hogy vagy ülök tíz percig a széken, amit a liturgia nem enged meg, vagy fölállok, kimegyek, és ötször körülsétálok a templomot. De a liturgia ezt sem engedi meg.” Erre is figyelni kell. Hiába nagy művész valaki, hiába ír csodálatos művet, ha az a liturgia egyensúlyát fölborítja.

A művészet kettősséget teremt, az alkotó (előadó) és a befogadó kettősségét, holott a liturgiában egyeknek kellene lennünk. Mi erről a véleménye?

A gyakorlatban ugyan csak ritkán valósul meg, de a liturgia sokszereplős. A papnak, diakónusnak, lektornak, kántornak, ministránsoknak különböző feladatai vannak. Nem csak az „kántor”, aki fönt van a kóruson és orgonál, hanem – miként a franciáknál – az is, aki odamegy az am-

bóhoz, elkezd énekelni a válaszos zsoltárt, az alleluját, és jelzi, hogy mikor kell bekapcsolódni a közösségnek. Ha az ordináriumot kórus énekei, abba a hallgatóság nem tud aktívan bekapcsolódni, de a dialógusénekekbe, a kezdőénekekbe, a válaszos zsoltárba, az allelujába, az áldozási énekbe és a mise végén levő záróénekekbe már igen. Másrészt abban az esetben, amikor a zenehallgató a mise alatt átérzi a zenét, hiába nem ő muzsikál, az akkor is részvételnek számít. Benne ugyanolyan „történés” zajlik le, mint a többiekben.

Mintha a hagyományos népekekbe belefáradtak volna az emberek. Nincs-e inkább létjogosultsága a liturgiában a gitáros könnyűzenének, amit a fiatalok örömmel énekelnek, és ezáltal nemcsak hallgatói, hanem valódi résztvevői lesznek a misének?

Ha a kántor lent van a hívek mellett, akkor jobban megy az éneklés. A legtöbb templomban azonban a kántor a hagyományos énekeket a kórusról énekei, mivel ott van a kísérethez szükséges orgona, így nem tud kiállni a hívek elé, és gyakorolni velük. Enélkül pedig nehéz a népekeket és a különböző ordináriumokat megtanítani. A gitárosok viszont lent muzsikálnak az oltár mellett: így közvetlenebb a kapcsolatuk az oltárral és a hívekkel is. Az örömteli éneklést magam is tapasztaltam, de azzal, amit énekelnek, gyakran sok a gond.

A szövegre vagy a zenére gondol?

Elsősorban a szövegre. A Sanctus helyett nem lehet azt énekelni, hogy „Szent az Isten, az ég és föld, a mezőn a virág, a madár a lombok között az ő dicsőségét hirdeti.” Ez mind igaz, de ez nem a „Szent vagy, szent vagy” Izaiás látomásából. Ezt énekelhetjük felajánlásra, ahol nincs kötött szöveg. De a Sanctusnál azt kell énekelni, ami benne van a misekönyvben. A zsinat a püspökökre bízta, hogy lehetőséget adjanak arra, hogy a különféle népek, csoportok a maguk módján is bekapcsolódhassanak a liturgiába: de nem mind egy, hogyan. A magyar püspöki kar nem engedélyezi, hogy az ordinárium tételei helyett mást énekeljünk. Azt is figyelembe kell venni, hogy a zene tartson bizonyos távolságot a stílus egyéb alkalmazási területeitől. Mozart nevéhez gyönyörű menüettek is fűződnek, de a Requiem Hostias tételét úgy írta meg, hogy arra nem lehet táncolni. Pedig az is egy menüett-forma.

Itt van például egy reneszánsz tánc, ami megszólalhat a misén. Miért?

Sok függ az előadásmódtól. Akkor, amikor ez a darab a misén felhangzik, már nem idézi fel ben-

nünk a táncot, mert lassan, legato adjuk elő. Ha a hívek is énekelik, általában a sor végén kicsit meg is áll a dallam. Ezt a tánc lendülete nem en-

gedné meg. A liturgikus dallamok között valóban akadnak világi eredetűek is, de mindig átalakulnak, mire a liturgián megszólalhatnak.

Ha a szakembereknek liturgiai fenntartásai vannak a fiatalok zenéjével szemben, akkor miért nem segítenek nekik?

Többnyire szót tudok érteni a gitáros fiatalokkal, de úgy látom, nincs közöttük olyan személy, aki összefogná őket, és azt mondaná: üljünk le, beszéljünk arról, amit csinálunk, hívjuk meg ezt vagy azt az egyházzenezt, hogy megismerhesen bennünket, dalainkat, törekvéseinket. De igaza van abban, hogy ez az egyházzenezek adóssága is.

Mintha már lettek volna hasonló helyzetek az egyházzene fejlődésében. Az antifonális zsoltározás például csupán a niceai zsinat (Kr. u. 325) után vált elfogadottá; a Szent Ambrus féle himnuszforma csak évszázadokkal később terjedhetett el; a tridenti zsinat előtt pedig a polifon zenével szemben voltak fenntartásai az egyháznak. Lát-e hasonlóságot a felsoroltak és a jelen helyzet között, és milyen jövőt jósol a gitáros zenének?

Az egyház, hála Istennek, él. Ennek jele, hogy ilyen problémák időről időre fölvetődnek. Természetesnek tartom, hogy vannak új korosztályok, új élmények, stílusok, amelyek a maguk módján próbálják megjeleníteni a hívő ember és az Úristen párbeszédét. Ez jó, hogy így van. De hogy ebből a személyes párbeszédből mikor lesz liturgia, vagyis közösségi párbeszéd az Isten és az ember között, ezt a lépést gyakran csak nehezen, mindenféle kacsaringók után teszi meg a zene vagy adott esetben a költői szöveg. Az, hogy ilyen ellentétek, feszültségek fölvetődnek, vele jár az élettel. De tudni kell, hogy az egyház mit akar, miért akarja, és ugyanígy az egyháznak is meg kell érteni, hogy a fiataloknak miért mások a kifejezőeszközeik. Az új egyházzenei alkotások maradandóságának pedig mindenkor az a feltétele, hogy az adott kor és személy értékén túl egyetemes értéket hordozzon minden kor embere számára. És ha még a liturgia szabályait, menetét is követi, akkor lehet belőle liturgikus zene. Adja Isten, hogy korunkban és a jövőben is minél nagyobb számban szülessenek ilyen művek! Azt mondtam egyszer egy papoknak tartott katechetikai lelkigyakorlaton, hogy a játék nevében kérek nagyobb megértést és türelmet a fiatalok iránt. Azok a gyermekek is, akiket Jézushoz vittek, csupán játszani tudtak, Jézus mégis azt kérte tanítványaitól: „Hadd jöjjenek hozzám, hisz ilyeneké a mennyek országa!” És ha a zene szakszavait megnézzük, az orgonának azt a részét, ahol az orgonista orgonál, úgy hívjuk: játszóasztal. A hegedűs a hegedűjén játszik. A zongorista is játszik a zongorán. A játékosság nevében kérek nagyobb megértést és türelmet, mert ha ezek a fiatalok megtanulnak szépen és jól játszani, akkor a gyermekekhez hasonlóan annyira bele tudnak abba a játékba feledkezni, ahogyan időnként jó lenne, ha a felnőtt ember bele tudna feledkezni az Úristennel való beszélgetésbe.

Varga Tímea